

Lee Strobel
Istraga o Kristu



Lee Strobel

ISTRAGA O KRISTU

Osobna istraga vrsnog profesionalca istraživačkog
novinarstva

STEPress, ožujak 2008.

NASLOV IZVORNIKA: *THE CASE FOR CHRIST*, Lee Strobel

© 1998 by Lee Strobel

© za hrvatski jezik *STEPress*, Zagreb, 2005.

NAKLADNIK: *STEPress*, Zagreb – www.stepress.hr

PREVELI: Darko Milošić i Antonijela Bogutovac

UREDNIKA: Bruna Filli-Terešak

LEKTURA: Nada Pavičić Spalatin

NASLOVNICA: Momir Blažek

TISAK: Denona, Zagreb

BIBLIJSKI NAVODI: *Biblija: Stari i Novi Zavjet, Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 2006.

ISBN 978-953-6350-58-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 661751.

SADRŽAJ

<i>PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU</i>	7
<i>UVOD: Ponovno otvaranje istrage života</i>	11
<i>PRVI DIO: RAZMATRANJE DOKAZA</i>	21
1. ISKAZI OČEVIDACA	23
<i>Mogu li se Isusovi životopisi smatrati vjerodostojnima?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Craig Blomberg)</i>	
2. RAZMATRANJE ISKAZA OČEVIDACA	44
<i>Mogu li se Isusovi životopisi opovrgnuti pomnijim ispitivanjem?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Craig Blomberg)</i>	
3. DOKUMENTARNI DOKAZI	63
<i>Jesu li izvorni Isusovi životopisi do danas očuvani u vjerodostojnu obliku?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Bruce Metzger)</i>	
4. POTKRJEPLJUJUĆI DOKAZI	83
<i>Ima li pouzdanih dokaza o Isusu i izvan njegovih životopisa?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Edwin Yamauchi)</i>	
5. ZNANSTVENI DOKAZI	105
<i>Potvrđuje li arheologija Isusove životopise ili ih opovrgava?</i> <i>(stručni suradnik: dr. John MacRay)</i>	
6. OPOVRGAVAJUĆI DOKAZI	125
<i>Je li povijesni Isus istovjetan Isusu u kojega vjeruju kršćani?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Gregory Boyd)</i>	
<i>DRUGI DIO: ANALIZARANJE ISUSA</i>	147
7. DOKAZI O ISUSOVU IDENTITETU	149
<i>Je li Isus doista bio uvjeren da je Božji Sin?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Ben Witherington III.)</i>	
8. PSIHOLOŠKI DOKAZI	163
<i>Je li Isus bio lud kad je tvrdio da je Božji Sin?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Gary Collins)</i>	
9. DOKAZI NA TEMELJU PSIHOLOŠKOG PROFILA	176
<i>Je li Isus imao božanske osobine?</i> <i>(stručni suradnik: dr. D. A. Carson)</i>	

<i>10. DOKAZI »OTISAKA PRSTIJU«</i>	195
<i>Odgovara li Isus – i jedino Isus – identitetu Mesije?</i> <i>(stručni suradnik: mr. Louis Lapedes)</i>	
<i>TREĆI DIO: ISTRAŽIVANJE USKRSNUĆA</i>	215
<i>11. MEDICINSKI DOKAZI</i>	217
<i>Je li Isusova smrt bila lažirana predstava a njegovo uskrsnuće obmana?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Alexander Metherell)</i>	
<i>12. DOKAZI KOJI POTVRĐUJU DA JE ISUSOVO TIJELO NESTALO</i>	233
<i>Je li Isusovo tijelo doista nestalo iz groba?</i> <i>(stručni suradnik: dr. William Lane Craig)</i>	
<i>13. DOKAZI O UKAZANJIMA</i>	256
<i>Jesu li Isusa, nakon smrti na križu, vidjeli živa?</i> <i>(stručni suradnik: dr. Gary Habermas)</i>	
<i>14. ZATVORENI KRUG INDICIJA</i>	278
<i>Ima li sporednih činjenica koje upućuju na uskrsnuće?</i> <i>(stručni suradnik: dr. J. P. Moreland)</i>	
<i>ZAKLJUČAK: PRAVORIJEK POVIJESTI</i>	294
<i>Što kažu dokazi – i što sve to znači danas?</i>	
<i>Bibliografija</i>	310
<i>Bilješke</i>	318

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU

Nerijetko se može čuti upit: čime ili kako čovjek vjeruje? Vjerujemo li intelektom, podsviješću, dušom, srcem, tijelom? Vjerojatno bismo pogriješili kada bismo ustvrdili da vjerujemo isključivo razumom. No, jednako bismo tako pogriješili kada bismo tvrdili suprotno. Pogriješili bismo kada bismo se odlučili za samo jednu čovjekovu sposobnost kojom spoznaje svijet, sebe i, konačno, Boga. U budućnosti ćemo, primjerice, možda više spoznavati tijelom koje smo predugo mučili, zapostavljali ili ga naprosto nismo dovoljno vrednovali i slušali. No, što nose vrijeme i vjekovi u čovjekovu razvoju? Hoćemo li, osim sve više priznate različitosti i u ljudskim sposobnostima vjerovanja, otkriti da vjerujemo posve određenijm unutarnjim čulom o kojemu danas još ništa ne znamo? Svakako, čovjek je biće koje se još uvijek spoznaje, uči i otkriva. Vjera je, međutim, stalni njegov pratitelj, konstituent i izazov. Vjerovati, među ostalim, znači posve biti u svome vlastitom vremenu, ali s dubokom uronjenošću u prošlost i otvorenosti prema budućnosti. Vjera je, stoga, izraz čovjekova integrativnog odnosa spram svega stvorenog, spram svih svojih mogućnosti, darova i sposobnosti i, osobito, prema Bogu. Prema tome, pogrešno bi bilo isključiti, ili pak zapostaviti, bilo koju mogućnost za izraz, spoznaju i obrazloženje svoje vjere koja nam stoji na raspolaganju. Bilo je razdoblja u povijesti kršćanstva kada se razum vrlo cijenio, kao što je bilo razdoblje kada se on podcjenjivao. Bilo je također razdoblja kada se previše naglašavala duša, a zapostavljalo tijelo. Od apologetike pre-

ko skolastike do suvremenih iskustava izniklih iz suodnosa s racionalizmom i liberalizmom, kršćanska je vjera trajno bila na putu rasta, razvoja i uvijek novog unutarnjeg osvjedočenja o »stvarnostima koje ne vidimo«.

Knjiga poznatog američkog novinara Leeja Strobela, koji se proslavio istraživačkim novinarstvom, izvrstan je vodič, pomagalo i suputnik svima koji žele naučiti nešto više i o Kristu, i o njegovu vremenu, društvu, okolnostima, povijesti, arheološkim i inim pomagalima za kojima on poseže kako bi, prije svega, odgovorio na vlastita teška pitanja o kršćanskoj vjeri. Ovo je i uzbudljivo štivo o vlastitim pitanjima, sumnjama, otporima i predanjima koje nosimo u sebi, a novinar ih je izrekao umjesto nas. U tome je ova knjiga, na stanovit način, i jedinstvena i gotovo neponovljiva. Autor lakoćom novinarskog maga i oštrinom znanstvenog istraživača, odnosno sudskog istražitelja postavlja laserski točna, provokativna i nadasve utemeljena pitanja brojnim vrhunskim autoritetima s područja biblijskih znanosti, zatim s područja povijesti, arheologije, psihologije, medicine... kako bi dobio zadovoljavajuće odgovore za koje je na početku vjerovao da će ga utvrditi u vlastitom otklonu od vjere. No, upravo ga je taj put vodio vjeri. Ova knjiga ne može biti dokaz ni o tome da je Isus Krist niti o tome da je on Bog, no čitatelju će uvelike pomoći otkriti što to čovjekovoj spoznaji katkad stoji na putu da u sve to povjeruje. Sigurno je da onaj tko posegne za ovom knjigom neće požaliti, bilo da se radi o stručnjaku, bilo da se radi o zainteresiranom čitatelju jer su odgovori stručnjaka i izraz najsuvremenijih postignuća na polju znanosti, ali i vrlo živopisna literatura ispremiješana autorovim iskustvima iz kriminalističkog pristupa problemima. To knjizi, međutim, daje posebno vrijedan kolorit jer je pisana živo, oštroumno, zanimljivo i nadasve utemeljeno. A to je dovoljan razlog da se pođe i dalje od znatiželje.

Anton Šuljić

ZAHVALE

Izuzetno sam zahvalan svima koji su ovu knjigu obogatili raznovrsnim spoznajama i priložima. Osobito sam zahvalan Billu Hybelsu, koji mi je dopustio da u crkvi Willow Creek Community održim niz predavanja na ovu temu, svojoj supruzi Leslie, koja je prva predložila da se ta izlaganja uobliče u knjigu, i uredniku Johnu Sloanu, čiji je stvaralački doprinos uvelike pridonio kvaliteti knjige.

Također se zahvaljujem Marku Mittelbergu i Garryju Pooleu na bodrenju i podršci; Chadu Meisteru te Bobu i Gretchen Passantino na istraživanju i zamislama; Russu Robinsonu na pravničkoj pomoći; pomoćnici Jodi Walle na dragocjenoj pomoći u radu te svojoj kćeri Alison i sinu Kyleu na strateškoj potpori.

Naposljetku, želim se zahvaliti znanstvenicima koji su pristali odgovarati na moja pitanja dok sam pripremao ovu knjigu. Mnogo sam puta ostao zadivljen ne samo njihovim znanjem i mudrošću, već i njihovom poniznom i iskrenom vjerom – kao i željom da ljudima koji tragaju za duhovnim spoznajama pomognu istražiti nevjerojatne Isusove tvrdnje.



UVOD

Ponovno otvaranje istrage života

Optužnica za pokušaj ubojstva podignuta protiv Jamesa Dixon-a bila je, u tužiteljskom žargonu, „sigurna stvar“. Čista kao suza. Čak je i letimičan pogled na dokazni materijal bio dovoljan da se ustanovi kako je Dixon policijskog narednika Richarda Scanlona nastrijelio u trbuh pri borbi prsa o prsa, u južnom dijelu Chicaga.

Malo-pomalo, po jedinstvo po jedinstvo, svjedok po svjedok - dokazi su stezali omču oko Dixonova vrata. Bili su tu otisci prstiju i oružje, očevidci i motiv, ranjeni policajac i optuženik s nasilničkim dosjeom. Malo je nedostajalo da pravosudni sustav Dixonu izmakne tlo pod nogama i ostavi ga da se koprca pod teretom vlastite krivnje.

Činjenice su bile jasne. Narednik Scanlon dojurio je na adresu West 108th Place nakon što je susjed opazio muškarca naoružanog

pištoljem i pozvao policiju. Kad je stigao, Scanlon je zatekao Dixona kako se sa svojom djevojkom bučno svađa kroz zatvorena ulazna vrata njezine kuće. Ugledavši Scanlona, izašao je djevojin otac, misleći da mu ne prijete nikakva opasnost.

Iznenada je između Dixona i oca izbila tučnjava. Narednik se hitro upleo ne bi li je prekinuo. Odjeknuo je pucanj; Scanlon se udaljio posrćući, ranjen u trbuh. Upravo tada pristigla su još dva policijska automobila. Zaustavili su se uz škripu guma i policajci su pritrčali da obuzdaju Dixona.

Pištolj kalibra 5,4 mm (.22) koji je pripadao Dixonu pronađen je u neposrednoj blizini, kamo ga je očito bacio nakon pucnja. Bio je prekriven otiscima njegovih prstiju i u njemu je nedostajao jedan ispaljeni metak. Otac je bio nenaoružan; Scanlonov revolver ostao je u futroli. Opekotine od baruta na Scanlonovoj koži upućivale su na to da je pogođen iz neposredne blizine.

Na sreću, rana nije bila opasna po život, premda je bila dovoljno teška da mu priskrbi odlikovanje za hrabrost, koje mu je ponosno uručio sam šef policije. Što se tiče Dixona, kad su policijski službenici provjerili njegov dosje, otkrili su da je već prije bio osuđen zbog toga što je nekoga nastrijelio. Očito je bio sklon nasilju.

Gotovo godinu dana poslije toga našao sam se, tako, u zamalo praznoj čikaškoj sudnici – pisao sam bilješke dok je Dixon javno priznavao krivnju, izjavljujući da je pucao u iskusnog policajca s petnaestogodišnjim stažem. Uz ostale dokaze, to je priznanje bilo presudno. Sudac Frank Machala Dixona je poslao u zatvor i slučaj proglasio zaključenim. Pravda je zadovoljena.

Gurnuo sam notes u unutrašnji džep sportske jakne i polako stubama krenuo prema prostoriji za novinare. Moj će mi urednik, mislio sam, u sutrašnjem broju *Chicago Tribunea*, u najboljem slučaju, dati tri odlomka da prepričam slučaj. Više zacijelo ni ne slušuje. Nije to neka naročita vijest.

Barem sam tako mislio.

PROŠAPTANA DOJAVA

Javio sam se na telefon u prostoriji za novinare i smjesta prepoznao

glas – bio je to doušnik čije sam povjerenje zadobio tijekom godine kada sam izvještavao iz zgrade kaznenog suda. Bilo mi je jasno da mi javlja nešto važno – jer što je dojava bila važnija, to je brže i tiše govorio – a sada je šaptao „sto na sat“.

»Lee, jesi li čuo za Dixonov slučaj?« upitao je.

»Naravno«, odvratio sam. »Izvještavao sam o njemu prije dva dana. Prilično nezanimljivo.«

»Ne budi tako siguran! Priča se da se narednik Scanlon nekoliko tjedana prije pucnjave na nekom tulumu pravio važan pokazujući svoju olovku-pištolj.«

»Svoju... što?«

»Olovku-pištolj. Pištolj kalibra 5,4 mm (.22) u obliku naliv-pera. Zabranjeni su zakonom; ne smiju ih nositi čak ni policajci.«

Kad sam mu rekao da ne razumijem zašto bi to bilo važno, glas mu je postao još uzrujaniji. »Evo u čemu je stvar: Dixon nije nastrijelio Scanlona. Scanlon je ranjen kad je njegova vlastita 'olovka' opalila u džepu na košulji. Lažno je optužio Dixona da ne nastrada zbog nošenja nedopuštenog oružja. Zar ne razumiješ? Dixon je nevin!«

»Nemoguće!« uzviknuo sam.

»Provjeri dokazni materijal«, odgovorio je. »Pogledaj na što zbilja upućuje.«

Spustio sam slušalicu i jurnuo uza stube do tužiteljeva ureda; zastao sam nakratko da povratim dah prije nego što sam ušao. »Poznat vam je Dixonov slučaj?« upitao sam nehajno, ne želeći prerano otkriti karte. »Ako nemate ništa protiv, želio bih još jedanput proučiti pojedinosti.«

Probljedio je. »Ovaj... ne mogu vam o tome ništa reći«, promućao je. »Nemam komentara.«

Pokazalo se da je moj doušnik svoje sumnje već prosljedio u tužiteljev ured. Daleko od očiju javnosti, sazivali su novu porotu koja će nanovo razmotriti dokaze. Slučaj protiv Jamesa Dixona, koji su dotad smatrali posve jednostavnim i jasnim, neočekivano je, i na opće zaprepaštenje, nanovo otvoren.

NOVE ČINJENICE ZA NOVU TEORIJU

Istodobno sam započeo vlastitu istragu. Proučavao sam mjesto zločina, razgovarao sa svjedocima i s Dixonom te ispitivao fizičke dokaze. Dok sam temeljito provjeravao slučaj, dogodilo se nešto krajnje čudno: nove činjenice koje sam razotkrio – pa čak i stari dokazi koji su vrlo uvjerljivo upućivali na Dixonovu krivicu – odlično su se uklopili u teoriju o olovci-pištolju.

- Svjedoci su rekli da je Dixon, prije nego što se Scanlon pojavio na mjestu događaja, pištoljem lupao na vrata djevojčine kuće. Pištolj je pritom opalio prema dolje; u betonu na ulazu u kuću nađeno je udubljenje nastalo od udara zrna. To je objašnjavalo činjenicu da je u Dixonovu pištolju nedostajao jedan metak.
- Dixon je rekao da nije želio biti uhićen s pištoljem pa da ga je zato, prije no što je stigla policija, skrio u travi preko puta. Pronašao sam svjedoka koji je to potvrdio. Ovo objašnjava zašto je pištolj pronađen podalje od mjesta na kojem se pucalo, premda nitko nije vidio da ga je Dixon onamo bacio.
- Opekotine od baruta bile su koncentrirane u lijevom džepu Scanlonove košulje ali ne i izvan njega. Na dnu džepa nalazila se rupa od metka. Zaključak: oružje je nekako opalilo u džepu.
- Suprotno navodima u policijskom izvješću, zrno je ispaljeno prema dolje. Ispod džepa na Scanlonovoj se košulji nalazila krvava poderotina – ondje je zrno izašlo iz tijela.
- Podaci u Dixonovu dosjeu bili su nepotpuni. Iako je već prije proveo tri godine u zatvoru zbog pucnjave, prizivni sud oslobodio ga je nakon što je ustanovljeno da je bio pogrešno osuđen. Pokazalo se da je policija zatajila ključnog svjedoka obrane i da je svjedok tužiteljstva lagao. Toliko o Dixonovim nasilničkim sklonostima.

NEDUŽNI JE ČOVJEK OSLOBOĐEN

Naposljetku sam Dixonu postavio presudno pitanje: »Ako ste nedužni, zašto ste, za ime svijeta, priznali krivnju?«

Uzdahnuo je. »Radi nagodbe«, rekao je, aludirajući na uobičajenu praksu da tužitelj predloži manju kaznu u zamjenu za priznanje krivnje - koja svima štedi vrijeme i troškove sudskog postupka.

»Rekli su da će me, priznam li krivnju, osuditi na godinu dana zatvora. U pritvoru sam, čekajući suđenje, proveo 362 dana. Nakon priznanja mogao sam kući za samo nekoliko dana. Da sam zahtijevao suđenje i da me porota proglasila krivim - nastradao bih. Od-rapili bi mi dvadeset godina zato što sam upucao policajca. Ni-sam se htio kockati. Želio sam doma...«

»I tako ste«, rekao sam, »priznali da ste krivi za nešto što niste učinili.«

Kimnuo je glavom. »Tako je.«

Dixon je oslobođen; poslije je još dobio parnicu protiv policije. Scanlonu je oduzeto odlikovanje; istražni sud proglasio ga je krivim za zlouporabu položaja i osudio. Otpušten je iz policije.¹ A moji su članci dospjeli na naslovnice. I, što je još važnije, kao mladi izvijestitelj naučio sam važnu lekciju.

Shvatio sam da se dokazni materijal može povezati tako da upućuje na više mogućnosti, a ne samo na jednu. Primjerice, bilo je sasvim dovoljno dokaza da se Dixona proglasi krivim za pucanje u narednika. Ali, ključna su pitanja bila: *Je li prikupljanje dokaza uistinu temeljito provedeno?* i *Koje objašnjenje najbolje odgovara ukupnosti činjenica?* Čim je predložena teorija o olovci-pištolju, postalo je bjelodano da taj scenarij objašnjava činjenice na najbolji mogući način.

Naučio sam još jednu lekciju. Dokazni materijal je isprva djelovao uvjerljivo zato što se uklapao u moje unaprijed stvorene zaključke. Dixona sam smatrao očito sklonim upadanju u nevolje, pro-mašenim slučajem, nezaposlenom osobom koja potječe iz razorene obitelji. Murjaci su bili dobri dečki. Tužitelji nisu griješili.

U tom svjetlu sav se originalni dokazni materijal naizgled skladno uklapao. Naivno sam prelazio preko nedosljednosti i nelogič-

nosti. Kad mi je policija rekla da je slučaj jasan kao dan, uzeo sam to zdravo za gotovo i dalje nisam istraživao.

No kada sam sve sagledao u novom svjetlu – otarasio se predrasuda i nastojao biti objektivan – vidio sam slučaj potpuno drukčije. Konačno sam dopustio dokazima da mi pokažu put do istine, bez obzira na to je li se ona poklapala s mojim početnim pretpostavkama ili ne.

Sve se to zbilo prije više od dvadeset godina. Najveće pouke tek su me čekale.

S DIXONA NA ISUSA

Taj sam neobični slučaj ispriповjedio zato što je moje duhovno putovanje prilično nalikovalo iskustvu s Jamesom Dixonom.

Veći sam dio života bio skeptik. Zapravo, smatrao sam se ateistom. Po meni, bilo je i previše dokaza da je Bog puki proizvod samozavaravanja, drevne mitologije, primitivnog praznovjerja. Kako može postojati Bog pun ljubavi, ako ljude otpravlja u pakao samo zato jer ne vjeruju u njega? Kako se čuda mogu zbivati unatoč temeljnim prirodnim zakonima? Nije li evolucija na zadovoljavajući način objasnila podrijetlo života? Ne raspršuje li znanstveno prosuđivanje vjeru u nadnaravno?

A što se tiče Isusa, zar niste znali kako on nikad nije ni tvrdio da je Bog? Bio je revolucionar, bio je mudrac, židovski ikonoklast – ali Bog? Ne, ta mu pomisao nikad nije pala na pamet! Mogao bih vas uputiti na mnoštvo sveučilišnih profesora koji su to govorili – a njima se zacijelo može vjerovati, zar ne? Budimo razumni: čak i površno istraživanje dokaza dovoljno je da nas uvjeri kako je Isus bio samo običan čovjek poput vas i mene, premda iznimno obdaren dobrotom i mudrošću.

Ali, dokaze sam razmotrio samo površno. Pročitao sam upravo onoliko filozofskih i povijesnih knjiga koliko mi je bilo potrebno da učvrstim svoj skepticizam: činjenica ovdje, znanstvena teorija ondje, pametan navod, čvrst argument. Uviđao sam, dakako, neke nedostatke i nedosljednosti, ali bio sam snažno motiviran da ih zanemarim: znao sam da bih, promijenim li svoj svjetonazor i posta-

nem Isusov sljedbenik, morao mijenjati svoj sebični i nemoralni način života.

Što se mene ticalo, slučaj je bio zaključen. Smatrao sam da dokaza ima dovoljno; mogao sam mirno spavati – Isusovo je božanstvo bilo maštovita izmišljotina praznovjernih ljudi.

Ili sam barem tako mislio.

ATEIST U POTRAZI ZA ODGOVORIMA

Ali na ponovno razmatranje Kristova slučaja nije me potaknuo telefonski poziv doušnika. Učinila je to moja žena.

Leslie me ujeseo 1979. zaprepastila izjavom da je postala kršćankom. Zakolutao sam očima i pripremio se na najgore; osjećao sam se izigrano. Oženio sam se jednom Leslie – zabavnom, bezbrižnom Leslie, spremnom na rizik – a sad sam se preplašio da će se pretvoriti u nekakvu seksualno sputanu čistunicu koja će naš zabavan i uspješan život zamijeniti cjelonoćnim molitvenim bdijenjima i dobrovoljnim radom u prljavim javnim kuhinjama.

Umjesto toga, bio sam ugodno iznenađen – pa čak i zadivljen – korjenitim promjenama u njezinu karakteru, poštenju i samopouzdanju. Naposljetku sam poželio temeljito istražiti ono što je potaknulo te suptilne, ali znakovite pomake u stavovima moje supruge pa sam pokrenuo sveobuhvatnu istragu o činjenicama povezanim s pitanjem kršćanstva.

Ostavljajući po strani osobne interese i predrasude najbolje što sam mogao, čitao sam knjige, razgovarao sa stručnjacima, postavljao pitanja, analizirao povijest, bavio se arheologijom, proučavao drevnu literaturu i po prvi put u životu počeo pomno čitati *Bibliju* redak po redak, kritički tragajući za nelogičnostima.

Bacio sam se na istraživanje s više volje i energije nego ikada prije. Primijenio sam znanje stečeno na studiju prava na *Yaleu* kao i iskustvo koje sam stekao kao urednik rubrike za pravosudna pitanja u *Chicago Tribuneu*.

I malo-pomalo, dokazi s najrazličitijih područja – povijesti, znanosti, filozofije i psihologije – počeli su upućivati na ono što mi je dotad bilo nezamislivo.

Osjećao sam se kao da sam se opet našao pred slučajem Jamesa Dixona.

PROSUDITE SAMI

Možda ste i vi svoj duhovni svjetonazor izgradili na dokazima koje ste zapazili u svojoj sredini ili ste ih davno popabirčili iz knjiga, s fakultetskih predavanja, iz izjava članova obitelji ili prijatelja. No, je li vaš zaključak uistinu najbolje objašnjenje za dokaze? Kad biste dublje zaorali – kad biste se oduprli tome da unaprijed donosite zaključke i sustavno istražili dokaze – što biste pronašli?

O tome govori ova knjiga. Zapravo ću vam prepričati i detaljno vam izložiti svoje duhovno putovanje koje je trajalo gotovo dvije godine. Povest ću vas sa sobom na razgovore s trinaest vodećih znanstvenika i stručnjaka s besprijekornim akademskim preporukama.

Proputovao sam Sjedinjene Države uzduž i poprijeko – od Minnesote do Georgije, od Virginije do Kalifornije – da čujem njihova stručna mišljenja, da im se suprotstavim svojim skeptičnim primjedbama, da ih prisilim da svoje stavove brane čvrstim podacima i uvjerljivim argumentima – da im postavim ista ona pitanja koja biste im vjerojatno i vi postavili kad bi vam se pružila prilika.

U toj sam se potrazi za istinom koristio svojim novinarskim iskustvom u praćenju sudskih istraga, pa sam tako proučio mnogobrojne kategorije dokaza – iskaze očevidaca, dokumentaciju, potkrjepljujuće dokaze, opovrgavajuće dokaze, znanstvene dokaze, psihološke dokaze, dokaze utemeljene na indicijama i, da, čak i otiske prstiju (to zvuči zanimljivo, zar ne?).

Na istu ćete klasifikaciju dokaza naići u sudnici. Možda je takav pravnički pristup najbolji način da razmotrite ovaj slučaj – tako da sebe zamislite u ulozi porotnika.

Kad bi vas izabrali i pozvali za porotnika na pravom suđenju, od vas bi tražili da potvrdite kako niste unaprijed donijeli zaključke o slučaju. Morali biste prisegnuti da ćete biti nepristrani i pravedni te da ćete zaključke donositi na temelju činjenica, a ne vlastitih hirovitih predodžbi ili predrasuda. Od vas bi zahtijevali

da promišljeno razmotrite vjerodostojnost svjedoka, da pažljivo prosuđujete o njihovim iskazima te da o dokazima prosuđujete strogo u skladu sa zdravim razumom i logikom. A ja vas molim da čitajući ovu knjigu jednako tako postupate.

U konačnici, odgovornost za donošenje pravorijeka leži na porotnicima. To ne znači da oni u svoju prosudbu moraju biti stopostotno sigurni, budući da u životu ni u što ne možemo biti apsolutno sigurni. Tijekom suđenja, od porotnika se traži da odvagnu dokaze i da donesu najbolji mogući zaključak. Drugim riječima - da se vratimo na slučaj Jamesa Dixona - koji scenarij najbolje odgovara činjenicama?

Vaša je zadaća da to utvrdite. Nadam se da ćete toj zadaći pristupiti ozbiljno jer bi o tome moglo ovisiti više od pukog zadovoljavanja znatiželje. Ako je Isusu za vjerovati - a shvaćam da to *ako* za vas u ovom trenutku može biti jako veliko - tada ništa nije važnije od toga kako ćete odgovoriti na njegov poziv.

Ali, tko je on zapravo bio? Što je o sebi tvrdio? Postoji li ijedan vjerodostojni dokaz koji bi potkrijepio njegove tvrdnje? Upravo to se nadamo doznati ukrcavajući se na zrakoplov za Denver, gdje ćemo obaviti prvi razgovor.



PRVI DIO
Razmatranje dokaza



1.

ISKAZI OČEVIDACA

Mogu li se Isusovi životopisi smatrati vjerodostojnima?

Kad sam upoznao sramežljivog i tihog Lea Cartera, već je sedamnaest godina živio u najopasnijoj čikaškoj četvrti. Zbog njegova su svjedočenja trojica ubojica završila iza rešetaka. A u lubanji mu se još uvijek nalazilo zrno kalibra 9 mm (.38) – jeziv podsjetnik na ružna zbivanja koja su započela kad je svojim očima vidio da je Elijah Baptist ubio prodavača u obližnjem dućanu.

Leo je s prijateljem Lesliejem Scottom igrao košarku kad su ugledali kako Elijah, tada šesnaestogodišnji delinkvent s trideset uhićenja u policijskom dosjeu, ubija Sama Bluea ispred dućana.

Leo je prodavača poznao još od djetinjstva. »Kad nismo imali što jesti, dao bi nam nešto hrane«, objasnio je Leo tihim glasom. »I tako mi je, kad su mi u bolnici rekli da je umro, postalo jasno da ću morati svjedočiti o tome što sam vidio.«

Iskazi očevidaca uvelike utječu na tijek suđenja. Najdramatičniji

dio suđenja je onaj kada svjedok detaljno opisuje zločin koji je vidio, a potom pouzdano uperi prstom identificirajući optuženika kao počinitelja. Elijah Baptist znao je da može izbjeći zatvor jedino ako Lea Cartera i Leslieja Scotta spriječi da u njega upru prstom.

Stoga je Elijah s dvojicom prijatelja krenuo u potjeru. Ubrzo su na ulici presreli Lea i Leslieja, skupa s Leovim bratom Henryjem, a zatim svu trojicu, prijeteći im pištoljima, odvukli do mračnog pristaništa za teretne brodove koje se nalazilo u blizini.

»Simpatičan si mi«, rekao je Elijahov bratić Leu, »ali moram to napraviti.« Zatim je pritisnuo pištolj na hrbat Leova nosa i povukao okidač.

Pištolj je prasnuo; zrno je ušlo pod oštrim kutom, ranilo Leovo desno oko i zaustavilo se u lubanji. Dok je padao na tlo, prasnuo je još jedan hitac; zrno se taj put zaustavilo pet centimetara od kralježnice.

Dok je, ležeći na tlu, škiljio pretvarajući se da je mrtav, vidio je kako su nemilosrdno, iz neposredne blizine, ubili njegova rasplakanog brata i prijatelja. Kad su Elijah i njegova banda pobjegli, Leo je otpuzao na sigurno.

Leo Carter nekako je preživio, unatoč tome što za to nije bilo gotovo nikakvih izgleda. Zrno mu iz glave nisu izvadili jer se zaustavilo na mjestu preopasnom za operaciju. Usprkos silovitim glavoboljama koje nisu mogli ublažiti ni jaki lijekovi, na suđenju za ubojstvo trgovca Sama Bluea svjedočio je protiv Elijahaha Baptista kao jedini očevidac. Porotnici su povjerovali Leu, i Elijah je osuđen na osamdeset godina zatvora.

Još je jedanput Leo svjedočio kao jedini očevidac: protiv Elijahaha i dvojice njegovih prijatelja, na suđenju za ubojstvo Leova brata i prijatelja. I još je jedanput njegova riječ bila dovoljna da trojku doživotno strpa u zatvor.

Lea Cartera smatram junakom. Pridonio je da pravda bude zadovoljena, iako je to skupo platio. Kad danas – više od dvadeset godina poslije toga – razmišljam o iskazima očevidaca, u mislima mi se pojavi njegovo lice.¹

SVJEDOČANSTVO IZ DAVNINA

Da, iskazi očevidaca mogu biti snažni i uvjerljivi. Ako je svjedok imao priliku dobro vidjeti zločin, ako nema predrasuda ili prikrivenih motiva, ako je istinoljubiv i pošten, završni čin pokazivanja prstom na optuženika u sudnici može biti dovoljan da osobu osudi na zatvor ili štogod još gore.

Svjedočenje očevidaca jednako je tako presudno i u istraživanju povijesti – čak i pitanja je li Isus Krist jedinstveni Božji Sin.

Ali, koje izvještaje očevidaca imamo? Imamo li svjedočanstvo ikoga tko je osobno poznao Isusa, tko je slušao njegove pouke, gledao njegova čuda, bio svjedokom njegove smrti, i tko ga je možda čak susreo nakon navodnog uskrsnuća? Imamo li zapise »novinara« iz prvog stoljeća koji su intervjuirali svjedoke, postavljali teška pitanja i vjerno bilježili ono za što su vrlo savjesno utvrdili da je istinito? I, što je jednako važno, koliko ti izvještaji mogu odoljeti rešetanju sumnjičavaca?

Baš kao što je iskaz Lea Cartera zapečatio presude trojici brutalnih ubojica, svjedočanstvo očevidaca iz mraka davnine može pridonijeti rješavanju najvažnijeg duhovnog pitanja. Kako bih dobio pouzdane odgovore, dogovorio sam razgovor s glasovitim stručnjakom, dr. Craigom Blombergom, koji je o toj temi napisao knjigu *The Historical Reliability of the Gospels (Povijesna pouzdanost evanđelja)*.

Znao sam da je Blomberg oštrouman; zapravo se čak i njegova vanjšтина uklapala u taj stereotip. Onako visok (gotovo 190 cm) i mršav, kratke, valovite smeđe kose koja mu je neusiljeno padala na čelo, čupave brade, s naočalama debelih neuokvirenih stakala, izgledao je poput nekoga tko je sigurno, kao maturant s najboljim uspjehom, održao oproštajni govor na maturationalnoj svečanosti (i održao ga je), dobio nagrade za znanstveni rad (dobio ih je) i diplomirao s najvećim pohvalama na prestižnom teološkom fakultetu (doista je diplomirao uz *magna cum laude* na *Trinity Evangelical Divinity Schoolu*).

Ali, želio sam nekoga tko je više nego samo inteligentan i obrazovan. Tragao sam za stručnjakom koji neće previđati nijanse ili

olako odbaciti svako kritičko propitivanje kršćanskih postavki. Želio sam nekoga čestitog, nekoga tko se uhvatio u koštac s najuvjerljivijim kritikama vjere i tko govori s autoritetom, ali bez uopćenih tvrdnji koje kritična pitanja više zataškavaju nego što na njih odgovaraju.

Rekli su mi da je Blomberg upravo osoba kakvu tražim pa sam avionom otputovao u Denver pitajući se je li uistinu dorastao mojoj zadaći. Doduše, pomalo sam sumnjao, osobito kad sam doznao duboko uznemirujuću činjenicu za koju bi on vjerojatno više volio da ostane skrivena: Blomberg se i dalje nada da će njegovi voljeni junaci iz djetinjstva, *The Chicago Cubs*, za njegova života osvojiti Svjetski kup.

Iskreno, to je bilo dovoljno da me učini malčice sumnjičavim u pogledu pouzdanosti njegove prosudbe.

PRVI INTERVJU: DR. CRAIG L. BLOMBERG

Craig Blomberg nadaleko se smatra jednim od najistaknutijih autoriteta u zemlji kad je riječ o Isusovim životopisima, poznatim kao četiri evanđelja. Doktorirao je na *Novom zavjetu* u Škotskoj, na Sveučilištu u Aberdeenu, poslije je radio kao viši znanstveni radnik pri *Tyndale Houseu* na Sveučilištu u Cambridgeu, sudjelujući u radu elitne skupine znanstvenika iz raznih zemalja koji su iznjedrili niz priznatih radova o Isusu. Proteklih desetak godina profesor je *Novoga zavjeta* na visoko cijenjenom teološkom fakultetu *Denver Seminary*.

Neke od Blombergovih knjiga su *Jesus and the Gospels (Isus i evanđelja)*; *Interpreting the Parables (Tumačenje prisposoba)*; *How Wide the Divide? (Koliko je duboka podjela?)*, kao i komentari *Evanđelja po Mateju* i *Prve poslanice Korinćanima*. Također je pomogao urediti šesti svezak djela *Gospel Perspectives (Perspektive evanđelja)*, koje se opširno bavi Isusovim čudima, a bio je i suautor djela *Introduction to Biblical Interpretation (Uvod u tumačenje Biblije)*. Autor je poglavlja o povijesnoj vjerodostojnosti evanđelja u knjizi *Reasonable Faith (Razborita vjera)* i nagrađivanom djelu *Jesus under Fire (Isus pod paljbom)*. Član je *Društva za proučavanje Novoga zavjeta*, *Društva za bib-*

lijsku literaturu i Instituta za biblijska istraživanja.

Kao što sam i očekivao, u njegovu je uredu bilo podosta znanstvenih knjiga poslaganih na police (čak je i kravata koju je nosio bila ukrašena crtežima knjiga).

Međutim, ubrzo sam uočio da zidovima ureda ne dominiraju prašnjave knjižurine drevnih povjesničara, nego umjetnički uradci njegovih kćerica. Njihovi neobični i živopisni crteži ljama, kuća i cvijeća nisu bili tek tako nasumce pričvršćeni na zid; očigledno ih je smatrao dragocjenostima – bili su mukotrпно i brižljivo uokvireni, s *passepourtoutom*, te s vlastoručnim potpisima Elizabeth i Rachel. Jasno je, pomislio sam, da taj čovjek nije samo pametan, nego i osjećajan.

Blomberg govori s preciznošću matematičara (da, u početku karijere i matematiku je poučavao), pomno odmjeraavajući svaku riječ iz očevidne nevoljkosti da i za mrvicu, i za nijansu, zađe u područje koje nije potkrijepljeno dokazima. Bilo je to upravo ono što sam tražio.

Nakon što je, sa šalicom kave u ruci, sjeo u naslonjač, i ja sam otpio gutljaj kave da odagnam studen hladnoga Colorada. Činilo mi se da je Blomberg tip čovjeka koji voli odmah prijeći na stvar, pa sam odlučio razgovor započeti pitanjem koje je zadiralo u srž problema.

OČEVIDCI IZ POVIJESTI

»Kažite mi«, pomalo sam ga izazovno upitao, »je li uistinu moguće biti inteligentna osoba koja kritički razmišlja i unatoč tome vjerovati da su četiri evanđelja napisali ljudi kojima se pripisuju?«

Blomberg je odložio šalicu na rub stola i pažljivo me pogledao. »Odgovor glasi: da«, rekao je s uvjerenjem.

Zavalio se u naslonjač i nastavio: »Važno je priznati da su evanđelja, strogo govoreći, anonimna. Ali, imamo jednodušno svjedočanstvo prve Crkve da je Matej, poznat i kao Levi, ubirač poreza i jedan od dvanaestorice učenika, pisac prvog evanđelja u *Novom zavjetu*; da je Petrov sudrug Ivan Marko autor evanđelja koje zovemo Markovim te da je Luka, poznat kao Pavlov 'ljubljeni liječnik' napi-

sao *Evandjelje po Luki i Djela apostolska*.«

»Koliko je jedinstveno bilo vjerovanje da su oni autori?« upitao sam.

»Nema drugih poznatih konkurenata za ova tri evanđelja«, rekao je. »Oko toga očito nije bilo dvojbe.«

No, želio sam detaljnije razmotriti to pitanje. »Oprostite mi na sumnjičavosti«, rekao sam, »ali, je li itko bio motiviran lažno tvrditi da su spomenuti ljudi napisali evanđelja, premda zapravo nisu?«

Blomberg je zatresao glavom. »Vjerojatno nije. Valja imati na umu da oni za to i nisu bili podobne osobe«, rekao je smiješeći se. »Marko i Luka nisu bili među dvanaesticom učenika. Matej jest, ali s obzirom na to da je prije bio omraženi poreznik, vjerojatno je, uz Judu Iškariotskog, koji je izdao Isusa, bio na najlošijem glasu.«

Usporedite to s onim što se dogodilo kad su, mnogo kasnije, napisana maštovita apokrifna evanđelja. Ljudi su za fiktivne autore birali imena dobro znanih i uzornih osoba – Filipa, Petra, Marije, Jakova. To su imena mnogo uglednijih osoba nego što su bili Matej, Marko i Luka. Eto, dakle, odgovora na vaše pitanje: nije bilo nijednog razloga da se autorstvo pripíše toj trojici manje uvažanih ljudi, osim ako ono nije bilo istinito.«

Zvučalo je logično, ali bilo je očito da je vješto izostavio jednog od pisaca evanđelja. »Ali, što je s Ivanom?« upitao sam. »Bio je čovjek iznimna ugleda; zapravo, nije bio tek jedan od dvanaestorice, već je, s Jakovom i Petrom, pripadao najužoj skupini od tri Isusova najbližija učenika.«

»Da, on je iznimka«, zakimao je Blomberg glavom. »A što je najzanimljivije, jedino oko *Evandjelja po Ivanu* postoje neke dvojbe u pogledu autorstva.«

»Što je prijeporno?«

»Ime autora nipošto nije – sigurno se zvao Ivan«, odvratio je Blomberg. »Ali nije sigurno je li to bio Ivan apostol ili neki drugi Ivan.«

Vidite, svjedočanstvo kršćanskog pisca po imenu Papija, napisano oko 125. godine, spominje Ivana apostola i Ivana Starijeg, a iz konteksta nije jasno govori li o jednoj osobi s dva različita motrišta, ili o dvjema osobama. Osim te iznimke, sva ostala svjedočanstva

prve Crkve jednodušno tvrde da je evanđelje napisao apostol Ivan, sin Zebedejev.«

»Znači«, rekao sam nastojeći ga još malo potaknuti, »vi ste uvjereni da je on autor?«

»Da, vjerujem da je najveći dio teksta napisao taj apostol«, odgovorio je. »Međutim, ako pažljivo čitate to evanđelje, uočit ćete određene naznake da je zaključne redke možda u konačnici oblikovao urednik. Osobno, nije mi teško vjerovati da je neka osoba bliska Ivanu to učinila, da je preradila završne redke, a možda i stilski ujednačila cijeli rukopis.

U svakom slučaju«, naglasio je, »i to se evanđelje, kao i preostala tri, očigledno zasniva na iskazima očevidaca.«

RAZMATRANJE POJEDINOSTI

Iako sam uvažavao Blombergove komentare, nisam još bio spreman odustati od te teme. Pitanje o autorstvu evanđelja od goleme je važnosti, i želio sam čuti konkretne pojedinosti – imena, datume, navode. Iskapio sam kavu i šalicu spustio na njegov radni stol. S olovkom u ruci, pripremio sam se za opširnu analizu.

»Vratimo se Marku, Mateju i Luki«, rekao sam. »Koje konkretne dokaze imate da su baš oni autori evanđelja?«

Blomberg se nagnuo naprijed. »Kao što sam rekao, najstarije i vjerojatno najznačajnije svjedočanstvo dolazi od Papije, koji je otprilike 125. godine izrijekom potvrdio da je Marko brižljivo i točno zabilježio izjave očevidca Petra. Napisao je, zapravo, da Marko 'nije pogriješio' i da nije zabilježio 'nijednu neistinitu tvrdnju'. Papija tvrdi da je Matej također očuvao izvorno Isusovo učenje.

Zatim je Irenej, oko 180. godine, potvrdio Markovo autorstvo, koje mu se tradicionalno pripisuje. Evo što piše...«, rekao je i uzeo knjigu. Otvorio ju je i pročitao Irenejeve riječi.

Matej je svoje evanđelje objavio među Hebrejima, na njihovom jeziku, u vrijeme kad su Petar i Pavao Evanđelje propovijedali u Rimu i ondje utemeljili crkvu. Nakon njihovog nam je odlaska Marko, Petrov učenik i tumač, zapisao i predao sadržaj Petrovih propovijedi. Pavlov sljedbenik Luka zapisao

je, pak, Evanđelje koje je propovijedao njegov učitelj. Potom je Ivan, učenik Gospodinov (koji mu se naslonio na prsa), napisao svoje evanđelje, dok je živio u Efezu, u Aziji.²

Podigao sam pogled s bilježaka. »U redu, da razjasnimo«, rekao sam. »Ako se možemo pouzdati u to da su evanđelja napisali učenici Matej i Ivan, Petrov suradnik Marko i povjesničar Luka - Pavlov suradnik, koji je bio svojevrstni prvostoljetni novinar, možemo biti sigurni da su događaji koje bilježe zasnovani na izravnom ili neizravnom svjedočanstvu očevidaca.«

Dok sam govorio, Blomberg je procjenjivao moje riječi. Kad sam završio, kimnuo je.

»Točno«, spremno je odgovorio.

RAZLIKA IZMEĐU DREVNIH I SUVREMENIH ŽIVOTOPISA

Bilo je još problematičnih pitanja koja mi je morao objasniti. Osobito sam želio bolje razumjeti kojoj književnoj vrsti evanđelja pripadaju.

»Kad u knjižari povirim u odjeljak sa životopisima, ondje ne nalazim jednak stil pisanja onome u evanđeljima«, rekao sam. »Biografi danas temeljito proučavaju život osobe o kojoj pišu. Ali, pogledajte Marka - niti piše o Isusovu rođenju, niti spominje razdoblje Isusove mladosti. Naprotiv, usredotočuje se samo na tri posljednje godine, a polovicu evanđelja troši na događaje koji nagovještavaju posljednji tjedan Isusova života i tijekom njega kulminiraju. Kako to objašnjavate?«

Blomberg je podigao dva prsta. »Dva su razloga«, odgovorio je. »Jedan književni, a drugi teološki.

Književni je razlog taj da su ljudi u starom svijetu tako pisali biografije. Nisu, poput nas, smatrali da je važno u jednakom omjeru zastupiti sva životna razdoblja dotične osobe, niti da je nužno ispričati priču prema strogom kronološkom redoslijedu, pa čak niti da je potrebno doslovno navoditi nečije riječi - uz uvjet da bit onoga što su rekli ostane očuvana. Starogrčko i starohebrejsko pismo nisu čak poznavali navodnike.

Bilježili su povijesne događaje samo onda kad su mislili da se iz

primjera opisanih likova može nešto vrijedno naučiti. Stoga se živopisac želio nadugačko zadržati na onim zbivanjima iz života koja su mogla poslužiti kao primjer ostalima, ili kao zorno objašnjenje, na onim koja su mogla biti korisna ljudima te koja su obilježila to povijesno razdoblje.«

»A koji je teološki razlog?« upitao sam.

»On proizlazi iz svega što sam upravo rekao. Kršćani vjeruju da su Isusov život, učenje i čudesa, ma koliko predivni bili, besmisleni, ukoliko se istinitom povijesnom činjenicom ne može smatrati i to da je Krist umro te da je uzdignut od mrtvih – te da je na taj način osigurao otkupljenje, odnosno oprostjenje grijeha cijelom čovječanstvu.

Zato je osobito Marko, kao pisac vjerojatno najstarijeg evanđelja, posvetio otprilike polovicu svoga kazivanja događajima koji kulminiraju Kristovom smrću i uskrsnućem.

„A s obzirom na važnost raspeća«, zaključio je, »to je u drevnoj literaturi bilo savršeno logično.«

TAJNOVITI Q

Pored četiri evanđelja, znanstvenici se često pozivaju na nešto što zovu Q, prema prvom slovu njemačke riječi Quelle, »izvor«. ³ Zbog sličnosti u jeziku i sadržaju, tradicionalno se pretpostavljalo da su Matej i Luka, pišući svoje tekstove, crpili iz ranijeg Markova evanđelja. Uz to, znanstvenici su rekli da su Matej i Luka jedan dio teksta, kojega kod Marka nema, preuzeli iz tog tajanstvenog izvora.

»Što je, točno, Q?«, upitao sam Blomberga.

»Ništa više od pretpostavke«, odgovorio je, iznova se udobno zavalivši u naslonjač. »Uz nekoliko iznimaka, to su jednostavno Isusove izreke ili učenja, koja su jednoć možda bila sabrana u neovisan, zaseban dokument.

U to su vrijeme, naime, uobičajena književna vrsta bile sabrane izreke cijenjenih učitelja, nešto poput suvremenih kompilacija glazbenih hitova na jednom albumu. Q je mogao biti sličan tome. Tako se barem pretpostavlja.«

Ali, ako je Q postojao prije Mateja i Luke, bio bi to najstariji po-

vijesni spis o Isusu. Možda bi on, mislio sam, mogao baciti novo svjetlo na to kakav je Isus uistinu bio.

»Dopustite mi da vas pitam ovo«, rekao sam. »Izdvojite li samo materijal iz tog izvora, kakvu sliku o Isusu dobivate?«

Blomberg je pogladio bradu i na trenutak se zagledao u strop razmatrajući pitanje. »Pa, morate imati na umu da je Q bio zbirka izreka pa stoga nije sadržavao pripovjednu građu koja bi nam pružila potpuno zaokruženu sliku Isusa«, odgovorio je polako, pažljivo birajući svaku riječ.

„Čak i kad bi bilo tako, primijetit ćete da je Isus o sebi iznio neke drastične tvrdnje – primjerice, da je utjelovljena mudrost i onaj prema kojemu će Bog suditi cijelom čovječanstvu, ovisno o tome bude li ga tko priznao ili zanijekao. Autori jedne nedavno objavljene, istaknute stručne knjige tvrde kako ćete, izdvojite li izreke iz tog tajnovitog izvora od svega ostalog, zapravo dobiti istu sliku o Isusu kakvu i općenito nalazite u evanđeljima – sliku čovjeka koji je o sebi izgovorio vrlo smione tvrdnje.«

Želio sam o tome više od njega čuti. »Mislite, sliku o čudotvorcu?« raspitivao sam se.

»Opet ističem«, odgovorio je, »valja imati na umu da ondje ne bi bilo mnogo priča o čudesima *per se*, jer se one uobičajeno nalaze u pripovjednim tekstovima, a Q je prvenstveno popis izreka.«

Šutke je posegnuo preko stola, uzeo u kožu uvezanu Bibliju i počeo listati njezine dobro izlizane stranice, koje su šuštale.

»Ali, primjerice, *Evanđelje po Luki 7:18-23* i *Evanđelje po Mateju 11:2-6* kažu kako je Ivan Krstitelj poslao svoje učenike da pitaju Isusa je li on uistinu Krist, odnosno Mesija kojega su čekali. Isus im je zapravo odgovorio: 'Recite mu da razmotri moja čudesa. Recite mu što ste vidjeli: slijepi proglédaju, gluhi čuju, hromi hodaju, siromasima se propovijeda Radosna vijest.'

»Dakle«, zaključio je, »čak i Q svjedoči da je tada postojala jasna svijest o Isusu kao čudotvorcu.«

Blombergovo spominjanje Mateja podsjetilo me na još jedno pitanje vezano za sastavljanje evanđelja. »Zašto bi Matej, koji je navodno bio očevidac Isusovih djela«, upitao sam, »preuzeo dio Markova evanđelja, a za Marka se svi slažu da nije bio očevidac? Ako je

Matej svoje *Evandjelje* zaista pisao kao očevidac, bilo bi logično pretpostaviti da bi ih temeljio na vlastitim zapažanjima.«

Blomberg se osmjehnuo. »To ima smisla jedino ako je Marko svoj izvještaj doista temeljio na sjećanjima očevidca Petra«, rekao je. »Kao što ste i sami spomenuli, Petar je pripadao najužem krugu Isusovih učenika i imao je povlasticu vidjeti i čuti ono što ostali učenici nisu. Zbog toga je bilo logično da je Matej, unatoč tome što je i sâm bio očevidac, uvrstio i Petrovo izvješće o događajima, onako kako ih je prenio Marko.«

Da, pomislio sam, to ima smisla. Zapravo me to podsjetilo na jednu zgodu iz mojeg dugogodišnjeg izvjestiteljskog iskustva. Prisjetio sam se kako sam se našao usred gomile novinara koja je okružila jednog uglednog čikaškog političara, pokojnog gradonačelnika Richarda J. Daleyja, zasuvši ga pitanjima o upravo otkrivenom skandalu u ministarstvu policije. Dao je samo nekoliko izjava a zatim brzo utekao u limuzinu.

Premda sam bio na licu mjesta, smjesta sam prišao radijskom izvjestitelju koji je stajao bliže Daleyju i zamolio ga da mi odvrati snimku onoga što je Daley upravo rekao. Tako sam provjerio jesam li ispravno zapisao njegove riječi.

Tako je, pomislio sam, očigledno i Matej napravio s Markovim evanđeljem – iako se, kao Isusov učenik, svega sjećao iz prve ruke, želja za točnošću potaknula ga je da se osloni na dio građe koji je, preko Petra, dolazio izravno od užeg kruga Isusovih učenika.

IVANOVO JEDINSTVENO MOTRIŠTE

Zadovoljan Blombergovim početnim odgovorima o prvim trima evanđeljima – koja se, zbog konceptualne sličnosti i podudaranja građe nazivaju sinoptičkima, što otprilike znači da ih se može usporedno promatrati,⁴ – usredotočio sam se na *Evandjelje po Ivanu*. Svatko tko je čitao sva četiri evanđelja smjesta će priznati da postoje očigledne razlike između onih sinoptičkih i *Evandjelja po Ivanu*, pa sam želio znati znači li to da među njima postoje nepomirljive proturječnosti.

»Možete li pojasniti razlike između sinoptičkih evanđelja i *Evan-*

đelja po Ivanu?» Upitao sam Blomberga.

Podigao je obrve. »To je vrlo opsežno pitanje!« uzviknuo je. »Nadam se da ću o toj temi napisati knjigu.«

Nakon što sam ga uvjerio da me zanima samo ono osnovno, a ne iscrpna rasprava, zavalio se u naslonjač.

»Pa, istina je da se Ivan od sinoptika više razlikuje nego što im je sličan«, započeo je. »Tek se nekolicina glavnih priča iz prvih triju evanđelja spominje u Ivanovu, premda se to primjetno mijenja kad je riječ o posljednjem tjednu Isusova života. Odatle se njegovo *Evanđelje* razvija mnogo usporednije sa sinoptičkima.

Također se čini da se lingvistički stil vrlo razlikuje. U Ivanovu se *Evanđelju* Isus koristi drugačijom terminologijom, govori u dugim propovijedima, i čini se da je u njemu istaknutija kristologija – to jest, mnogo su izravnije i otvorenije tvrdnje da je Isus jedno s Ocem; da je i sâm Bog; da je on Put, Istina i Život; da je Uskrsnuće i Život.«

»Kako objašnjavate te razlike?« upitao sam.

»Godinama se držalo da je Ivan znao sve što su Matej, Marko i Luka napisali, pa da to nije smatrao potrebnim ponavljati, nego je odlučio nadopuniti postojeća evanđelja. Odnedavno se pretpostavlja da je Ivanovo *Evanđelje* nastalo poprilično neovisno o ostala tri, što može objasniti ne samo različiti izbor građe, već i različite poglede na Isusa.«

ISUSOVA NAJSMIONIJA TVRDNJA

»Kod Ivana postoje neke teološke osebnosti«, primijetio sam.

»To je neupitno, no može li ih se nazvati proturječnostima? Mislim da se ne može, a evo i zašto: za gotovo svaku glavnu temu ili osobitost kod Ivana, možete pronaći usporedni tekst kod Mateja, Marka i Luke, iako o njima pišu manje opširno.«

Bila je to hrabra izjava. Smjesta sam je odlučio iskušati načinjući temu koja je možda i najvažnija kad je riječ o razlikama između sinoptika i Ivana.

»Ivan navodi vrlo otvorene tvrdnje o tome da je Isus Bog, što ne-

ki pripisuju činjenici da je pisao poslije ostalih pa da je počeo uljepšavati«, rekao sam. »Možete li pronaći temu Isusova božanstva kod sinoptika?«

»O, da«, odgovorio je. »Nije toliko izriječkom iskazana, ali je prisutna. Sjetite se samo pripovijesti o Isusovom hodanju po vodi, u *Evandjelju po Mateju* 14:22-33 i *Evandjelju po Marku* 6:45-52. U većini se prijevoda izvorno značenje iz grčkoga izgubilo pa navode da je Isus rekao: »Odvažni budite! Ja sam, ne bojte se!« Zapravo, grčki izvornik doslovce kaže: »Ja Jesam, ne bojte se!« Posljednje dvije riječi istovjetne su onima što ih je Isus izgovorio u *Evandjelju po Ivanu* 8:58, kad je sebe nazvao božanskim imenom 'Ja Jesam' – kojim se Bog u *Izlasku* 3:14 objavio Mojsiju iz gorućeg grma. Isus se, dakle, predstavlja kao netko tko ima jednaku božansku moć nad prirodom kao i Jahve, Bog *Staroga zavjeta*.«

Kimnuo sam. »To je jedan primjer«, rekao sam. »Imate li još koji?«

»Da, mogao bih ih još navesti«, odgovorio je Blomberg. »Primjerice, Isus sebe u prvim trima evandeljima najčešće naziva 'Sin Čovječji', a...«

Podigao sam ruku da ga zaustavim. »Samo malo«, rekao sam. Posegnuo sam u torbu za spise i izvadio knjigu; prelistao sam nekoliko stranica i pronašao navod koji sam tražio. »Karen Armstrong, bivša redovnica koja je napisala bestseller *Povijest Boga*, kaže da izraz 'Sin Čovječji' 'jednostavno naglašava slabost i smrtnost ljudskog stanja' pa je Isus, koristeći ga, naprosto naglašavao da je 'krhko ljudsko biće koje će jednog dana trpjeti i umrijeti'.⁵ Ako je to istina«, rekao sam, »ne zvuči baš kao tvrdnja o njegovu božanstvu.«

Blombergovo je lice poprimilo zlovoljan izraz. »Čujte«, rekao je odlučno, »nasuprot uvriježenom vjerovanju, naziv 'Sin Čovječji' ne odnosi se, prije svega, na Isusovu ljudskost. Naprotiv, njime je Isus izravno aludirao na *Daniela* 7:13-14.«

Otvorio je *Stari zavjet* i pročitao riječi proroka Daniela:

Gledah u noćnim viđenjima
i gle na oblacima nebeskim dolazi

kao Sin čovječji.
On se približi Pradavnome,
i dovedu ga k njemu.
Njemu bi predana vlast,
čast i kraljevstvo,
da mu služe svi narodi, plemena
i jezici.
Vlast njegova je vječna
i nikada neće proći,
kraljevstvo njegovo neće propasti.

Blomberg je sklopio *Bibliju*. »Vidite li, dakle, kakvim Isus sebe prikazuje nazivajući se 'Sinom Čovječjim'?« nastavio je. »Nekime tko pristupa sâmom Bogu na njegovu nebeskom prijestolju i kome su predani sveopći autoritet i vlast. Izraz 'Sin Čovječji' uzvišena je titula, a ne oznaka puke ljudskosti.«

Poslije sam naišao na komentar drugog znanstvenika, Williama Lanea Craiga (kojega ću uskoro intervjuirati za knjigu), u kojem je iznio slično zapažanje.

Često se misli da izraz 'Sin Čovječji' upućuje na Isusovu ljudskost, upravo kao što izraz 'Sin Božji' upućuje na njegovu božansku narav. Zapravo, istina je sasvim obratna. Sin Čovječji je božanski lik u starozavjetnoj knjizi proroka Daniela, koji će na svršetku svijeta doći suditi čovječanstvu i vladati zauvijek. Isus je, dakle, tvrdnjom da je Sin Čovječji zapravo ustvrdio da je Bog.⁶

Blomberg je nastavio: »Osim toga, Isus je u sinoptičkim evanđeljima ustvrdio da oprašta grijeha, a to je nešto što može samo Bog. Prihvatao je da mu se ljudi mole i klanjaju. Rekao je: »Tko god mene prizna pred ljudima, priznat ću i ja njega pred svojim Ocem nebeskim«. Presuda na Posljednjem sudu temeljit će se na čovjekovu prihvaćanju – koga? Isusa kao običnog ljudskog bića? Ne, bila bi to odviše arogantna tvrdnja. Na Posljednjem će se sudu pravorijek donositi na temelju čovjekova prihvaćanja ili neprihvaćanja Isusa kao Boga.

Kao što možete vidjeti, sinoptička evanđelja sadrže razno-

vršnu građu o Kristovu božanstvu, o kojemu potom u Ivan u svojem *Evandjelju* naprosto otvorenije piše.«

TEOLOŠKI CILJEVI EVANĐELJA

Pišući posljednje evanđelje, Ivan je imao tu prednost da je mogao dulje promišljati teološka pitanja. Stoga sam upitao Blomberga: »Ne znači li to da je Ivan pisao s više teoloških sklonosti i da je njegova povijesna građa mogla biti preuređivana pa, prema tome, i manje pouzdana?«

»Ne vjerujem da je Ivan skloniji teologiziranju, odgovorio je Blomberg. »On samo više ističe neke teološke teme. Matej, Marko i Luka ističu vrlo različite teološke aspekte: Luka je teolog siromaha i skrbi o siromasima, Matej je teolog koji nastoji razumjeti odnos kršćanstva i judaizma, a Marko Isusa oslikava kao trpećeg slugu. Mogao bi se sastaviti dugačak popis različitih teoloških naglasaka u djelima trojice evanđelista.«

Prekinuo sam Blomberga, bojeći se da nije dobro shvatio moje pitanje. »Ne baca li teološka motivacija sumnju na njihovu sposobnost i voljnost da točno izvijeste što se dogodilo?« upitao sam. »Nije li vjerojatno da su ih njihovi teološki ciljevi naveli da pristrano uljepšaju izvornu povijest koju su bilježili?«

»To svakako znači da i tu mogućnost valja uzeti u obzir, kao i pri razmatranju bilo kojeg drugog dokumenta s ideološkom porukom«, priznao je. »Postoje pojedinci koji iz interesa iskrivljuju povijest kako bi služila njihovim ideološkim ciljevima, ali ljudi, na nesreću, misle da se to događa uvijek, što je pogrešan zaključak.«

Starome je svijetu bila posve nepoznata zamisao o pisanju nepristrane, objektivne povijesti radi pukog bilježenja događaja, bez ideološke svrhe. Nitko nije zapisivao povijest osim ako nekoga time nije mogao nečemu poučiti.«

Nasmiješio sam se. »Ako je tako, onda bismo sve mogli proglašiti sumnjivim«, rekao sam.

»U neku ruku jest tako«, odvratio je. »Ali, ako povijest možemo razmjerno vjerodostojno rekonstruirati iz svih ostalih vrsta drevnih izvora, morali bismo to moći postići i s evanđeljima, iako su i ona

ideološki obojena.«

Blomberg se na trenutak zamislio, tražeći prikladan primjer da bi dokazao svoje stajalište. Naposljetku je rekao: »Evo jedne suvremene usporedbe iz iskustva židovske zajednice, koja može pojasniti što što želim reći.

Ima onih koji, obično u antisemitske svrhe, niječu ili umanjuju strahote holokausta. No, upravo su židovski znanstvenici osnovali muzeje, napisali knjige, sačuvali materijalne dokaze i zabilježili svjedočanstva očevidaca o holokaustu.

Njihov je cilj, doduše, bio vrlo ideološke naravi – osigurati, naime, da se takva grozota više nikad ne ponovi – ali su unatoč tome bili najvjerniji i najobjektivniji u iznošenju povijesne istine.

I kršćanstvo se temelji na određenim povijesnim tvrdnjama: da je Bog na jedinstven način ušao u prostor i vrijeme u osobi Isusa iz Nazareta, tako da je već i sâma ideologija koju su kršćani nastojali promicati zahtijevala najbrižljiviju povjesničarsku dokumentiranost.«

Pričekao je da mi njegove riječi dopru do svijesti. Okrenuvši se da me pogleda izravnije, upitao je: »Shvaćate li što želim reći?«

Potvrдно sam kimnuo glavom.

SVJEŽE VIJESTI IZ POVIJESTI

Jedno je reći da su evanđelja ukorijenjena u izravnim ili neizravnim svjedočanstvima očevidaca, a nešto posve drugo tvrditi da su te informacije ostale pouzdano očuvane sve dok ih, mnogo godina poslije, netko naposljetku nije zapisao. Znao sam da je ta tema najprije-pornija pa sam njome Blomberga želio izravno izazvati.

Ponovno sam uzeo popularnu knjigu Karen Armstrong, *Povijest Boga*. »Čujte što je još napisala«, rekao sam.

O Isusu znamo vrlo malo. Prvi potpuni prikaz njegova života bilo je *Evanđelje po Marku*, koje je napisano tek oko 70. godine, četrdesetak godina poslije Isusove smrti. Do tada su već povijesne činjenice postale prekrivene patinom mitskih elemenata s onim značenjem koje su Isusu pridavali njegovi

sljedbenici. Sv. Marko ponajprije nam prenosi baš to značenje – a ne opisuje Isusa pouzdano i jednoznačno.⁷

Ubacivši knjigu natrag u torbu, okrenuo sam se prema Blombergu i nastavio. »Neki znanstvenici kažu da je od događaja do njihova zapisivanja proteklo toliko vremena da se stigla razviti legenda koja je iskrivila ono što je naposljetku zapisano, te je tako Isusa iz običnog mudrog učitelja pretvorila u mitskoga Sina Božjega. Je li to razumna hipoteza, ili postoje pouzdani dokazi da su evanđelja bila zabilježena prije no što je legenda stigla u potpunosti iskriviti ono što je naposljetku zabilježeno?«

Blombergove su se oči stisnule, a glas mu je poprimio nepustljiv prizvuk. »To su dva zasebna pitanja i važno je da ih ne pomiješamo«, rekao je. »Zaista mislim kako postoji valjan dokaz za to da su evanđelja napisana prije. Ali, čak i bez toga, argumentacija Karen Armstrong ne stoji.«

»Zašto ne?« upitao sam.

»Znanstvenici – pa čak i oni koji, glede datiranja, pripadaju krugovima najliberalnijih – obično *Evanđelje po Marku* smještaju u sedamdesete godine prvoga stoljeća, Matejevo i Lukino u osamdesete, a Ivanovo u devedesete. Pazite, dakle: tada su još na životu bili različiti očevidci Isusova života, pa tako i oni neprijateljski raspoloženi, koji bi služili kao korektiv da su se proširila lažna učenja o Isusu.

Prema tome, datumi nastanka evanđelja, koji se smatraju kasnima, zapravo i nisu takvi. To, štoviše, možemo potkrijepiti vrlo poučnom usporedbom.

Dva najstarija životopisa Aleksandra Velikog napisali su Arijan i Plutarh više od četiri stotine godina nakon Aleksandrove smrti 323. godine pr. Kr., a povjesničari ih ipak smatraju općenito vjerodostojnima. Da, s vremenom se oko Aleksandra nakupilo legendarne građe, ali to se zbilo tek nakon ove dvojice pisaca.

Drugim riječima, u prvih se pet stotina godina priča o Aleksandru sačuvala prilično netaknutom; legende su se počele pojavljivati tek tijekom sljedećih pet stotina godina. Jesu li, dakle, evanđelja napisana šezdeset ili trideset godina nakon Isusova života je, u usporedbi s tim, zanemarivo. Gotovo bi se moglo reći da je i nevaž-

no.«

Shvaćao sam što Blomberg želi reći, ali istodobno sam prema tome bio i pomalo suzdržan. Intuitivno mi se činilo da je očito kako će, što kraće vremensko razdoblje prođe između događaja i trenutka bilježenja, biti i manje vjerojatno da zapisivač potpadne pod utjecaj kakve legende ili manjkavih sjećanja.

»Prihvatit ću zasad vaš argument, ali vratimo se datiranju evanđelja«, rekao sam. »Rekli ste kako vjerujete da su napisana prije nego što ste naveli.«

»Da, prije toga«, rekao je. »Ta se tvrdnja može potkrijepiti uzmemo li *Djela apostolska*, koja je napisao Luka. Djela su naizgled nedovršena – Pavao je središnji lik knjige, i nalazi se u kućnom pritvoru u Rimu. Tu se knjiga nenadano prekida. Što se s njim dogodilo? To iz *Djela* ne saznajemo, vjerojatno zato jer je knjiga napisana prije no što je Pavao pogubljen.« Blomberg je govorio sve oduševljenije. »To znači da se *Djela* ne mogu datirati kasnije od 62. godine. A kad smo to ustanovili, možemo računati unatrag. Budući da su *Djela* druga knjiga dvodijelna Lukinog spisa (prvi je dio *Evanđelje po Luki*) – to znači da je *Evanđelje* moralo biti napisano prije. A s obzirom da Luka umeće dijelove *Evanđelja po Marku*, to znači da je Marko svoje *Evanđelje* napisao još prije.

Uzmete li možda po jednu godinu za svaki tekst, ispada da je *Evanđelje po Marku* napisano najkasnije oko 60. godine, a možda čak i krajem 50-ih. A kako je Isus pogubljen 30. ili 33. godine, to znači da je do pisanja proteklo najviše tridesetak godina.«

Slavodobitno se zavalio u naslonjač. »S povjesničarskog motrišta, a osobito u usporedbi s Aleksandrom Velikim«, rekao je, »to je poput najsvježijih vijesti!«

Doista je dojmljivo smanjio vremenski jaz između događaja iz Isusova života i pisanja evanđelja – toliko da je, prema povijesnim standardima, postao zanemariv. Ali meni se još nije odustajalo od te teme. Htio sam se vratiti što dalje u prošlost, da dođem do najranijih informacija o Isusu.

POVRATAK NA POČETAK

Ustao sam i odšetao do police s knjigama. »Da vidimo možemo li se vratiti još dalje u povijest«, rekao sam, okrećući se prema Blombergu. »Koliko rano možemo datirati fundamentalna vjerovanja u Isusovo otkupiteljsko djelo, u njegovo uskrsnuće i jedinstvenu povezanost s Bogom?«

»Važno je imati na umu da knjige *Novoga zavjeta* nisu poredane kronološki«, započeo je. »Evandjelja su napisana nakon gotovo svih Pavlovih poslanica - a on ih je vjerojatno počeo pisati krajem četrdesetih godina. Većina najvažnijih pisama nastala je tijekom pedesetih. Da bi došao do najranijih podataka, čovjek mora uzeti Pavlove poslanice i zapitati se: 'Ima li naznaka da se on pri pisanju koristio još ranijim izvorima?'«

»I«, potaknuo sam ga, »što otkrivamo?«

»Otkrivamo da je Pavao u poslanice uklopio neka vjerovanja, ispovijedanja vjere i pjesme iz najranije kršćanske crkve. Ona potječu još od sâmihi početaka crkve, odmah nakon uskrsnuća.

Najpoznatije ispovijedanje vjere nalazimo u *Poslanici Filipljanima* 2:6-11, koja govori o Isusovoj 'božanskoj naravi', i u *Poslanici Kološanima* 1:15-20, koja ga opisuje kao 'savršenu sliku Boga nevidljivoga' u kojemu je sve stvoreno i po kojemu je sve pomireno s Bogom 'uspostavljajući mir krvlju njegova križa'.

Te su izjave svakako važne želimo li utvrditi što su najraniji kršćani vjerovali o Isusu. No, možda najvažnije vjerovanje glede Isusa kao povijesne osobe zapisano je u *Provoj poslanici Korinćanima* 15, gdje se Pavao koristi stručnim rječnikom kako bi pokazao da prenosi usmenu predaju u razmjerno nepromijenjenom obliku.«

Blomberg je pronašao taj odlomak u *Bibliji* i pročitao mi ga:

Predao sam vam najprije ono što sam primio: da je Krist, suglasno Pismima, umro za naše grijeha, da je pokopan, da je treći dan, suglasno Pismima, uskrsnuo, da se ukazao Kefi, potom Dvanaestorici. Zatim se ukazao braći kojih je bilo zajedno više od pet stotina, od kojih većina još i sada živi, a neki su već pomrli. Potom se ukazao Jakovu, pa onda svim apostolima.⁸

»Evo što želim reći«, objasnio je Blomberg. »Ako se raspeće zbilo 30. godine, Pavlovo obraćenje dogodilo se 32. godine. Pavao je smjesta otputovao u Damask, gdje se susreo s kršćaninom po imenu Ananija i još nekim učenicima. Njegov se prvi susret s apostolima u Jeruzalemu vjerojatno zbilo oko 35. godine. U tom je razdoblju Pavao primio to vjerovanje, koje je već bilo tako sročeno i koristilo se u prvoj crkvi.

To vjerovanje sadrži ključne činjenice o tome da je Isus umro za naše grijeha te detaljan popis osoba kojima se ukazao u uskrsnulom obličju. A sve je datirano unutar dvije do pet godina nakon samih događaja!

To nije neka mitologija nastala naknadno, nakon četrdeset ili više godina, kao što sugerira Karen Armstrong. Postoje čvrsti argumenti za tvrdnju da se kršćansko vjerovanje u uskrsnuće, premda tada još nije bilo zapisano, može datirati unutar dvije godine od samog događaja.

To je izuzetno važno«, naglasio je malo povišenijim tonom. »Tu više ne uspoređujete trideset do šezdeset godina s pet stotina godina, koliko je općenito prihvatljivo za ostale podatke – nego su posrijedi samo dvije godine!«

Nisam mogao zanijekati važnost ovog dokaza. Svakako se činilo kako on obeskrjepljuje optužbu da je uskrsnuće – koje kršćani drže krunskim dokazom Isusova božanstva – bilo samo mit što je nastajao tijekom dugog razdoblja za kojeg su legende iskrivile izvještaje očevidaca o Kristovu životu. Meni osobno to je bilo iznimno važno – jer sam, kao skeptik, upravo taj prigovor kršćanstvu smatrao najvećim.

Naslonio sam se na policu s knjigama. Obradili smo mnogo građe, a nakon Blombergove se slavodobitne tvrdnje činilo kako je dobar trenutak za predah.

KRATKA STANKA

Bilo je kasno poslijepodne. Razgovarali smo prilično dugo bez prekida. Međutim, nisam razgovor želio završiti a da izvještaje očevidaca ne iskušam onako kao što bi to učinio pravnik ili novinar.

Morao sam znati: bi li podnijeli pomno ispitivanje – ili bi se u najboljem slučaju pokazali upitnima, a u najgorem nepouzdanima?

S obzirom na to da smo temelj za takvo iskušavanje već položili, pozvao sam Blomberga da ustane i protegne noge prije no što ponovno sjednemo i nastavimo raspravu.

Razmatranje dokaza

Pitanja za razmišljanje ili grupno proučavanje

1. Kako je na vaše stavove utjecao iskaz očevidca o nekom događaju? Po čemu obično procjenjujete svjedoči li netko iskreno i točno? Što mislite, kako bi evanđelja podnijela tu vrstu pomnog ispitivanja?
2. Vjerujete li da evanđelja, unatoč svojim teološkim ciljevima, mogu istodobno biti vjerodostojna u onome o čemu izvješćuju? Zašto? Je li vam Blombergova usporedba s holokaustom pomogla pri promišljanju ovog pitanja?
3. Kako je i zašto Blombergov opis ranih informacija o Isusu utjecao na vaše mišljenje o pouzdanosti evanđelja?

Dodatni dokazi

Bibliografija

Barnett, Paul: *Is the New Testament History?*, Vine, Ann Arbor, Michigan, 1986.

Barnett, Paul: *Jesus and the Logic of History*, Eerdmans, Grand Rapids, 1997.

Blomberg, Craig: *The Historical Reliability of the Gospels*, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 1987.

Bruce, F. F. : *The New Testament Documents: Are They Reliable?*, Eerdmans, Grand Rapids, 1960.

France, R.T.: *The Evidence for Jesus*, InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 1986.